

ASPECTE ALE RITUALULUI FUNERAR. PRACTICI ARHAICE, ÎN SECOLUL AL XIX-LEA, LA ZĂPODENI (JUD. VASLUI)

Lucian Valeriu LEFTER

Potrivit expresiei lui Mircea Eliade¹, „moartea e primul mister” care tulbură conștiința umană. De altfel, asupra acestui fapt nu cred că trebuie să avem vreo umbră de îndoială. Iminența morții l-a determinat pe om să o întâmpine cu practici specifice. Cei rămași în urmă, viii, au avut mare grijă ca sufletul răposatului să aibă o călătorie cât mai ușoară spre lumea de Dincolo. Teama că sufletul acestuia se va întoarce și va tulbura prin prezența sa malefică pe cei vii, i-a îndemnat pe aceștia din urmă, în speță rudele, să aplice cât mai eficient practicile de purificare a sufletului mortului. Indivizii pentru care nu se efectuau rituri funerare, pe lângă faptul că nu puteau accede în lumea morților erau morții cei mai periculoși, care doreau să revină în lumea celor vii². Astfel, riturile funerare, în esență, sunt rituri utilitare care „îi ajută pe supraviețuitori să scape de dușmanii lor eterni”³. Prin intermediul riturilor funerare defunctul intra în posesia unui statut de „călător” dintr-o lume într-alta, pentru ca la încheierea „marii călătorii” să poată dobândi un nou statut: cel de membru al comunității morților⁴. Ingo Sperl⁵ observa că una din cele mai mișcătoare expresii este aceea potrivit căreia omul merge din „lumea cu dor” în cea „fără dor”; însuși mitul Marii Treceri sau al Marii Călătorii este scheletul mitic al românilor.

1. Ritual străvechi și pragmatism modern

Călătoria spre lumea de dincolo, Marea Trecere din lumea cu dor în cea fără dor, beneficia de un întreg șir de practici comemorative, unde

¹ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, traducere de Cezar Baltag, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 20.

² Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*, traducere de Lucia Berdan și Nora Vasilescu, studiu introductiv de Nicolae Constantinescu, postafață de Lucia Berdan, Editura Polirom, Iași, p. 142-143.

³ *Ibidem*, p. 143.

⁴ Sanda Larionescu, *Apa în riturile legate de moarte*, Editura Univers, București, 2000, p. 20.

⁵ Ingo Sperl, *Țara fără dor. Funcția psihologică a bocetului românesc*, Editura Univers, București, 2000, p. 72.

pomana mortului constituia atenția centrală a comunității. Dar, însuși răposatul a dat de pomană în timpul vieții⁶, în speranța de a nu suferi de lipsuri pe Ceea Lume. Urmașii răposatului îndeplineau riturile funerare spre eliberarea sufletului acestuia: slujbele de înmormântare, praznicele sau „grijile”⁷, de 3, 9, 20 și 40 de zile sau „panaghia”; urmau praznicele de 3, 6 luni, un an și, eventual, anual până la 7 ani, când se făcea dezgroparea. Ultimul drum spre mormânt era întâmpinat de 12 poduri, punți sau vămi⁸, unde se citeau 12 evanghelii, poduri asigurate pentru lumea de Dincolo pe care sufletul avea să le treacă peste ape sau prăpăstii. Lumea Aceasta era, prin excelență, cunoscută ca o imitație a Celeilalte. Toate aceste slujbe de pomenire constituiau comândarea mortului⁹. De altfel, încă din timpul vieții, precum am spus mai sus, defunctul se îngrijise de comăndul său la care se adăuga și sărindarul, adică slujba făcută la biserică de către preot spre pomenirea sufletului mortului, care era cerut preventiv din timpul vieții¹⁰.

Și la Zăpodeni, județul Vaslui, se remarcă grija omului pentru propriul suflet. Alexandru Baron¹¹ se va fi gândit și el, ca toți ceilalți, că-i va fi călătoria mai ușoară spre tărâmul de Dincolo, când, prin testamentul de la 17 mai 1823¹², lăsa cu limbă de moarte celor trei fete ale sale ca, în conformitate cu „rânduiala comăndului batrânescu”, să-i facă „pod și fântână și 2 sărindari să dei”. Nici un anume Ion Diaconu, din neamul Bălăuță, nu-și uita obligațiile către răposați. La 12 martie 1824¹³, printr-o mărturie de împărțire a averii părintești, acesta se obliga: „iar eu rămăiu

⁶ Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, ediția Iordan Datcu, Editura Saeculum I.O., București, 1998, p. 269.

⁷ *Ibidem*, p. 280; Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, ediția Teofil Teaha, Ioan Șerb și Ioan Ilușiu, Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București, p. 238.

⁸ Colecția „Lucian Valeriu Lefter”. Un izvod de la 26 octombrie 1860 atestă cheltuieli la înmormântare pentru „vămile la celi 12 icteni”. Vezi, de asemenea, Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 195-199, capitolul referitor la „punți” și „poduri”.

⁹ *Ibidem*, p. 233.

¹⁰ *Ibidem*, p. 241. Sărindarul este slujba efectuată la biserică de sufletul morților. T. T. Burada consemna faptul că sărindar se numește pomenirea sau „amintirea celui repauzat la 40 de proscomidii și liturghii” (*Ibidem*, p. 242, nota 2).

¹¹ Un „Alexandru Baroni din Zepodeni”, probabil identic cu cel de la 1823, este atestat la 29 august 1786 (T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XXIII, Iași, 1895, p. 395).

¹² Colecția „Lucian Valeriu Lefter”. Act găsit la Vasile Baron din Zăpodeni.

¹³ Colecția „Lucian Valeriu Lefter”. Actele datate 12 martie 1824, 27 iunie 1853, 26 octombrie 1860, 8 mai 1847, 25 martie 1846, 4 aprilie 1841, 8 octombrie 1847 și 6 februarie 1834 au fost găsite la Dumitru N. Iftenie din Zăpodeni.

îndatorat și hotărât [...] a fi purtătoriu pintru toati grișali(le) părințăști, să fiu purtătoriu pintru mântuire sufletului său, cari mă îndatorescu a face pod dintăiu și sărindar după obiceiul morților”. Așadar, podul de trecere către Lumea Cealaltă, fântâna din care să se adape sufletul însetat în lunga călătorie și slujba sacerdotului, adică sărindarul pentru purificare de păcate, constituiau grija primordială a individului. Nu putem decât să constatăm, cu uimire, atașamentul urmașilor, grija pentru sufletul răposatului, căci aceștia, uneori, își vindeau o parte din avere pentru a se putea achita de obligațiile funerare. Astfel, la 27 iunie 1853¹⁴, Simion Mocanu vindea cumnatului său, Ion Bălăuță, cinci stânjeni de pământ din trupul moșiei Condrești, din Zăpodeni, „di a me bună voi, nisălit nici asuprit di nimine, ci pentru nevoie ce-am avut pentru pomenirile părinților mei”.

Cât și cum se cheltuia pentru praznicele consacrate sufletului mortului, aflăm dintr-o listă de cheltuieli, de la 26 octombrie 1860¹⁵, completată, la 23 decembrie 1862, cu cheltuielile pentru dezgropare. Astfel, slujba de înmormântare a defunctei Maria Bălăuță, a costat 171 de lei și 21 de parale. Pentru praznicele sau „grijile” de 3, 9 și 20 de zile s-au cheltuit sume de câte 29 de lei, 36,12 lei și 39 de lei. În schimb, pomenirea de 40 de zile, „panaghiia”, a costat 240,30 lei. În total, ne spune izvodul consultat, s-au cheltuit 515 lei și 21 parale „la grija întâi și a trie și di doâzăci zâli și di patruzăci, adică a panaghii, și alte daturi”. În această socoteală nu intră cei 40 de lei adăugați ulterior în listă, cu care s-au „plătit un sărindari la preot Ioan Bălăuți”. Însemnarea din urmă aparține însuși preotului, care a aplicat și sigiliul bisericii Sf. Nicolae din Zăpodeni. Cheltuielile prilejuite de „dezgroparea maicii mele Marii”, doi ani mai târziu, și nu la șapte ani potrivit obiceiului, au însumat 102,40 lei.

Izvodul ne informează că prohodul preotului pentru îngroparea mortului a costat 12,40 lei, pe când cel pentru dezgropare numai 6 lei. De asemenea, dacă „gropnicerii” care au înmormântat mortul au fost plătiți cu 7 lei, cei care l-au dezgropat au fost plătiți doar cu 3 lei. Anumite cheltuieli par să nu aibă nici o legătură cu praznicul respectiv. Astfel, la praznicul de 9 zile sunt trecuți 4 lei pentru „papuci ci s-au pus în picioare la îngropare” și 1,20 lei pentru „colțuni”. Între cheltuielile praznicului de 40 de zile sunt însemnați 50 de lei pentru „o merță di păpășoi la hrana unui mascur” și 5 lei, pe care „am dat la Sfinteli Masle înainte morții”. Mai aflăm că 3,20 lei au costat „purtatul prescurilor la preot”. Fiul răposatei nu uită să contabilizeze și cei 14 lei pentru „vămile la celi 12

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

icteni” sau 0,30 lei pentru „piroane la raclă”. Pe lângă cumpărăturile obișnuite, precum basmale, tulpane, pește sărat și proaspăt, tămâie, rachiu, vin, slănină, miel, sare, făină de „păpușoi”, făină de grâu, ceară, unt de vacă, untdelemn, străchini, varză sau chiar un car cu lemne, se remarcă anumite produse exotice, greu de imaginat în casa unui țăran din secolul al XIX-lea: măslina, „strafide”, piper și orez. Cel din urma produs a fost folosit din plin. S-au plătit 9,20 lei pentru 4 ocă la îngropare, însă pentru aceeași cantitate, de pildă, la praznicul de 9 zile s-au plătit 6 lei. Tot astfel, la praznicul de 20 de zile o singură ocă de orez a costat 6 lei. La „panaghie” s-au dat 5 lei pentru două ocă de orez, pentru ca la dezgropare, pentru o cantitate oarecare de orez s-au dat 3,30 lei.

2. *Între lumea de Aici și lumea de Dincolo*

Cele enumerate până acum s-au cheltuit de sufletul defunctei Maria, soția lui Simion Bălăuță. La 8 mai 1847¹⁶ acesta din urmă, fiu al lui Ioniță Bălăuță¹⁷, își scria testamentul din care deducem că avea șase fii. Trei erau căsătoriți (Enache, Ion și Casandra), și trei necăsătoriți (Simion, Zaharia și Ilinca). Casa, zice personajul nostru, „rămâni fiului nostru celui mai mic, Zahariie”, iar „căsoaia” lui Simion. Probabil, cel care a întocmit izvodul cheltuielilor de înmormântare a fost Zaharia Bălăuță, fiul cel mai mic, rămas în casă. Imaginea asupra gospodăriei răposatului Simion Bălăuță capătă contur, ținând cont de faptul că le-a lăsat celor trei fii necăsătoriți o avere mobilă respectabilă. Lui Zaharia, dacă a rămas în casă, i s-au dat doar șase poloboace și două căldări, pe când lui Simion i s-au cuvenit două poloboace, o căldare, doi boi, o vacă cu vițel, 14 știubeie „deșarte”, un ciubăr și, probabil, alte 14 știubeie pline, adică stupi. Ilinca primea cazanul de rachiu în cantitate de 14 ocă, un poloboc și o balercă. Ea trebuie să fi fost înzestrată și cu o cantitate de textile care n-au mai fost trecute în testament. Dacă ne gândim că și

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ În cataografia de la 1774 avem atestat un Ioniță Bălăuță (*Moldova în epoca feudalizmului*, vol. VII, partea 1, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Editura Știința, Chișinău, 1975, p. 228. În continuare: *Moldova în epoca feudalizmului*). Pe același Ioniță Bălăuță îl regăsim la 11 august 1777 (T. Codrescu, *op. cit.*, vol. XXII, Iași, 1893, p. 246), iar la 29 august 1786 este atestat un Carp Bălăuță (*Ibidem*, XXIII, Iași, 1895, p. 396-397). Carp Bălăuță trebuie să fie însuși ctitorul bisericii din lemn, cu hramul Sfântul Nicolae din Zăpodeni (~1770), căci numele unui episcop Carp, „purtător de grijă”, este însemnat pe catapetasma bisericii alături de zugrăvi, la 20 iulie 1796. De altfel, pe parcursul secolului al XIX-lea, preoții, dascălii și episcopii bisericii au provenit, preponderent, din familia Bălăuță. De exemplu, doi preoți au avut același nume succesiv. Cel de-al doilea Ion Bălăuță a fost primul învățător și director al școlii din Zăpodeni, începând cu 1865.

ceilalți trei fii căsătoriți trebuie să fi primit tot atâta avere de la părinți, ne putem face o idee asupra gospodăriei lui Simion Bălăuță, care nu era un oarecare răzeș, căci fiul său, Ion Bălăuță, primea patentă de așezare în rândul mazililor, la 25 martie 1846¹⁸.

Maria Bălăuță era fiica lui Grigore și Ilinca Buhuș din Zăpodeni¹⁹. Printr-o învoială din 4 aprilie 1841²⁰, fiii răposatului Grigore Buhuș conveneau asupra părții de avere a surorii lor, Bălașa, în care se cuprindea și „parte din crâșma de la Pocită”. Precum vedem, familia Buhuș deținea o cârciumă la gura Văii Telejnei, la Capul Dealului, loc de întretăiere a drumurilor, unde se afla Poșta Telejnei. Însă, conflictul declanșat între urmașii lui Grigore Buhuș era început cu mult timp înainte.

Ioan Buhuș era acuzat de surorile lui, printre care Maria, că le-ar stăpâni partea lor de moșie, vie și livezi, încă de la 6 februarie 1834²¹, întrucât au rămas „nevrâsnice”; lucru ce avea să-l constate căpitanul Vasile Ciureanu, privighetorul ocolului Mijlocului, în raportul întocmit de el. Neînțelegerile dintre frați au continuat mult după această dată, mărturia din 8 octombrie 1847²², consemnată de preotul Ioan Bălăuță²³, fiind, de fapt, o

Fig. 1. Piatra de mormânt a familiei Buhuș.
1848 mai 14

¹⁸ Colecția „Lucian Valeriu Lefter”.

¹⁹ În catagrafia de la 1774 sunt atestați, la Zăpodeni, Ianachi Buhuș și Grigore Buhuș (*Moldova în epoca feudalizmului*, p. 228. Ianachi Buhuș trăia la 29 august 1786 (T. Codrescu, *op. cit.*, XXIII, Iași, 1895, p. 397). În cimitirul de la Biserica Sf. Nicolae din Zăpodeni există o piatră de mormânt a familiei Buhuș, pe a cărei față scrie: „Supt acastă petră odihnești robi lui Dumnezeu Gligori, Ilena, Ștefan, Ion și t(ot) nemul lor, la let 1848 maiu 14”, iar pe dosul pietrei: „Acestă petră s-au pus de Ștefan Buhuș stegar și Tudusa soțieie lui”.

²⁰ Colecția „Lucian Valeriu Lefter”.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

„mărturii di la satul Zăpodenii, de la preut”, prin care văduva Maria Bălăuță, fiica lui Grigore Buhuș, era absolvită de acuzațiile fratelui ei. Acesta îi reproșase surorii sale că n-ar fi respectat o învoială încheiată între ei, potrivit căreia numele părinților lor trebuia pomenit cu prilejul sfințirii unei fântâni. Faptul că Maria n-ar fi respectat învoiala l-a determinat pe Ioan Buhuș să o acuze pe aceasta, „zicându că Mariia nu a făcut fântâna pentru sufletele părinților”. Dimpotrivă, preotul Ioan Bălăuță infirmă acuzele aduse Mariei și dă mărturie „la mâna numitei Marii că au făcut dumneaei fântâna și la sfințâre fântânâi s-au pominit sufletele răposăților ei părinți, anumi Grigore și Ilinca”. Atât pe Alexandru Baron cât și pe Ioan Buhuș îi vedem preocupați de călătoria și petrecerea sufletului în lumea de Dincolo, de faptul ca acesta să aibă o fântână la care să-și stingă setea.

În unele sate din județul Vaslui era practicat ritualul numit „în dosul fântânii”²⁴. În spatele fântânii se dădea de pomană o rogojină, o căldare cu apă și o punte de pânză. Spatele fântânii este spațiul ritualului, lumea de Dincolo, unde ctitorul fântânii își pregătea din viață „gospodăria postumă”; rogojina era casa, puntea de pânză simboliza puntea peste apele morții, iar căldarea cu apă era pentru potolirea setei. De fapt, în spatele fântânii era efectuat un ritual de fundare²⁵.

Apa, în mitologia indo-europeană, era „substanța primordială, esențială și germinativă”²⁶. Totodată, sfârșitul lumii era văzut ca „o imersiune a pământului și cosmosului în apele finale”²⁷ și, de aceea, apa avea calitate expiatorie. Pomenile de apă se făceau tocmai spre a ușura „călătoria pe ape spre Rai a sufletelor celor decedați”²⁸. Întrucât Apa Sâmbetei sau Apa Morților înconjoară pământul de trei ori, călătoria

²³ Preotul Ioan Bălăuță aplică sigiliul bisericii, care, în litere chirilice, are următoarea legendă, în exergo: P. BS. ST. ZAPODENII ȚN. VASLUIU H. S. NICOLAE 1843. (Parohia Bisericii satului Zăpodenii, Ținutul Vaslui, Hramul Sfântul Nicolae 1843).

²⁴ Sanda Larionescu, *op. cit.*, p. 56.

²⁵ *Ibidem*. În general, fântâna se păstra cu mare grijă. Astfel, conținutul unui zapis din 8 iunie 1806, păstrat la Ștefan C. Ciudin din com Tăcuta, jud. Vaslui, este edificator. Simion Bălănescul și Gavril Agapi, răzeși din satul Oțelenii, ținutul Fălciului, vindeau, pentru 20 de lei, „o fântână pardosită cu scânduri de stejar” lui Gheorghe Arnăutu din Iași. Acesta era rudă cu ei, întrucât Zoița, soția sa, era fiica unui Mihalachi Agapi. Cei doi se obligau „ca să pardosim cu scânduri de stejar și pe denafară înpregiur ca să nu să facă mlaștină de umblare dobitoacelor și să-i punem și uluc bun de stejar, în cari fântână să află izvor bun cu apă bună”.

²⁶ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1987, p. 475.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 480.

sufletului spre tărâmul Celălalt, în Marea Trecere, avea de întâmpinat și acest obstacol²⁹.

Tradiția populară stipulează că „nimică nu cere sufletul pe ceea lume ca apă [...] așa e de însetat. De aceea, se dă pomană pentru suflet mai ales apă”³⁰. Chiar și dacă „la altă fântână faci reparație, o cureți ca să poată bea oamenii apă dintr-însa, ai încă parte din izvorul acela pe ceea lume”³¹, iar garanția unui asemenea fapt este și mai puternică atunci când faci o fântână: „dacă faci o fântână atunci pân’la al noulea neam ai pomană”³². În Țara Românească exista obiceiul ca o fată să ducă apă pe la case și să o dăruiască de sufletul mortului timp de șase săptămâni, ceea ce se numea „slobozirea apelor”³³.

Încă din Antichitate, în religiile orientale sau chiar în creștinismul din Imperiul Roman, „s-a avut mare grijă ca sufletul celui mort să nu sufere de sete”³⁴. Cultul apelor, al izvoarelor taumaturgice sau al fântânilor, n-a dispărut sub creștinism. De altfel, „nici o revoluție religioasă nu a putut să-l suprimă; alimentat de devoțiunea populară, cultul apelor a sfârșit prin a fi tolerat chiar de creștinism”³⁵. Continuitatea acestui cult, arată Mircea Eliade, este impresionantă, „se întinde uneori din neolitic și până în zilele noastre”. Pomana apei este o reminiscență dintr-un cult străvechi, realități ale lumii moderne existând pe fondul unor structuri mentale ancestrale.

Perceperea locului de pedeapsă ca fiind unul al veșnicei arșițe, al căldurii nimicitoare, este, fără îndoială, de sorginte mediteraneană. Populațiile nordice percepeau osânda veșnică ca un loc umed și friguros. Bogatul ajuns la Iad strigă, văzându-i pe Avraam și Lazăr în Rai: „Părinte Avraam fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba căci mă chinuiesc în această văpaie”

²⁹ *Ibidem*, p. 264.

³⁰ Elena Niculiță-Voronca, *op. cit.*, vol., II, p. 215.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

³³ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 254. Calitățile valorizante ale apei sunt „legate de putere ei de a curăța, de a purifica, de a descompune și recompuce formele, în speță de a aboli definitiv condiția terestră a celui care prin moarte nu-și mai găsește locul în lumea pământeană, a celor vii, și, în același timp, de a contribui la renașterea defunctului, adică la dobândirea unei noi condiții, cea a vieții în moarte, care este și cea a eternității” (Sanda Larionescu, *op. cit.*, p. 13).

³⁴ Mircea Eliade, *Mélanges*, în *Zalmoxis. Revistă de studii religioase*, vol. I-III (1938-1942), ediția Eugen Curtici, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 213.

³⁵ Idem, *Tratat de istorie a religiilor*, ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 1999, p. 164.

(Luca, 16: 24). Invocarea prin rugă ca sufletul defunctului să ajungă „la loc de verdeață, unde nu este nici întristare, nici suspin, ci viață fără sfârșit”, este specifică unui areal călduros.

În sensul aserțiunilor lui Mircea Eliade setea este asimilată experienței inițiatice umane. „Culmea suferinței umane a fost întotdeauna exprimată prin sete”, iar potolirea acesteia identificată cu depășirea condiției umane. Numai „apa [...] potolește setea defunctului în curmă experiența, ajutându-l să «moară» cu adevărat, să se detașeze definitiv de condiția umană...”³⁶.

Oamenii acelei vremi, fie ei Alexandru Baron, Ioan Buhuș, Ion Bălăuță, Maria Bălăuță sau fiul acesteia, Zaharia, desigur, au conștientizat iminența morții. Numele lor figurează în zapise, ca mărturie a existenței lor. Cu ochii minții îi vedem trăitori și temători pentru vremea A ceea, când nu vor mai fi fost. Îi vedem „visând” la lumea de Dincolo. Trăirile lor au transgresat epoca în care trăiau: modernitatea. Rituralele în vederea pregătirii Marii Călătorii erau, am putea spune, atemporale. Până astăzi, la Zăpodeni, riturile de trecere încă funcționează. Până mai ieri, de pildă, la începutul secolului al XX-lea, cei ce-și grăbeau moartea erau înmormântați la locul numit „La Lacu” sau altădată numit „La Stejarul lui Căimac”; era punctul unde, odinioară, se întâlneau trei hotare: Zăpodeni, Ciofeni și Ferești. După șapte ani, osemintele defuncților erau dezgropate și aduse în loc sfințit, în cimitir. Era o practică expiatorie arhaică folosită pentru un suflet de creștin rățacit. Cel care mi-a dat această informație, „moș Nică”³⁷, a plecat și el Dincolo, alăturându-se celor despre care mi-a vorbit cu atâta dăruire: strămoșii. Unora dintre aceștia, în baza unor documente inedite, am încercat să le dau viață, căci și ei au fost niște oameni cu grijile și neliniștile lor.

³⁶ Idem, *Mélanges*, în *loc. cit.*, p. 216.

³⁷ „Moș Nic’ a Mocanului”, pe numele oficial Ion Gh. Strat (1903-1998), cel mai bun informator, povestitor într-ale istoriei satului, pe care l-am cunoscut.

Abstract

The funeral ritual has strong archaic reminiscences in the 19th, even 20th, century Romanian village. Documents as those from Zapodeni (Vaslui county), dating from 1847 and 1860, give us some clues about the funeral ritual, that contains strong pre-Christian signs.

The feasts or charities were done after 3, 9, 20 and 40 days, 6 months, 1 year, and then annually, until 7 years were elapsed from the death, when the un-burial of the deceased took place. They are, in fact, archaic expiatory customs, that facilitate the journey of the soul to the Other World. The water charity has the same role: in his long journey the soul should not suffer from thirst and should reach the Other World well. There has always been a blessing service after building a well, mentioning the deceased soul. An ethnological study based on documents as those presented in this paper gives us a vision on the ancestral mentality of the 19th century peasant.

ANEXE

I. Mărturii di la satul Zăpodeni, di la preut

Din gios iscălit încridințaz prin acistu <al> meu înscriș di mărturii ci-l dau la mâna văduvi Mari(a), fiica lui Gligori Buhuș, pentru pricina ci urmezu cu fratili dumnisali Ioan Buhuș și cu sora sa Anița pentru o învoială ci au întri dânșai și acum fratile dumnisali Ioan vroindu a o streca zicându că Mariia nu au făcut fântâna pentru sufletele părinților. Pentru aceasta dăm acestă mărturi(i) la mâna numitei Marii că au făcut d(u)mn(eae)i fântâna și la sfințare fântânâi s-au pominit sufletele răposaților ei părinți, anumi Gligori și Ilinca și pentru aceasta i-am dat această mărturii spre credinți supt iscălitura me și punire peceți bisăricești fiindu și alți oamini fați.

1847 octomvri 8

Ioan Bălăuți, preut. <m. p.>

Eu, Gheorghî Lăzanu, martur fați fiindu.

Eu, Ioan Pavăl, fați fiindu.

Eu, Ștefan, adiverez.

Eu, Vasăli Pavăl tij.

L. S.

II. Izvod de toate cheltuielile ci s-au făcut la pogribaniia maici meli, Mariia, soția răposatului meu părinte, sân Simioan Bălăuți, cari să arată anumi și anumi:

Lei Par(ale)

12	20	Prohodul plătit la preot di popor
10	-	Am dat pin(tru) tulpani și basmali pusă la preoți
7	-	La gropniceri
11	-	Un cit ci s-au dat di pomană
30	5	Cumpărătura a tulpanilor, 3 și 16 pasmali [?]

15	-	Tij s-au pus în basmale și în însărvite [?]
14	-	Vămile la celi 12 icteni
2	-	La pus gii [?]
13	20	Pi patru ocă di pești sărat
7	-	Tij pi pești proaspăt
2	16	Tij pești
9	20	Pi patru ocă orez
1	10	Maslini
-	30	Strafidi
-	30	Piperiu
-	30	Piroane la raclă
-	20	Tămâi
1	-	Străchini
14	-	Pi rachiu
10	20	O dimirliei sãmânță di cânipă ci s-au făcut oloiu
2	-	Am dat la moară la măcinat
4	-	Pi o dimirliei mălaiu masnițili [?]
2	-	Pi varză

171 21 Acestă cheltuială s-au făcut la îngropare

Lei Par(ale)

6	-	Patru [?] ocă orez la grija di triia za
4	-	Pi slănină
4	-	Pi un melu
15	-	Pi(n)tru dimirliei di făină di popușoi
29	-	Acestă s-au făcut la grija di a tria za

Lei Para(ale)

10	-	Pi doi dimirliei di grâu di a n(o)ă zî
10	-	Pi doi dimirliei făină di păpășoi
6	-	Patru ocă orezu
4	-	Un melu
-	32	Pi doi ocă sari
4	-	Pi papuci ci s-au pus la îngropari
1	20	Pi colțuni

36 12 Acestă cheltuială s-au făcut di a no(ua) zi

Lei Par(ale)

10	-	Pi doi dimirliei făină di grâu la 20 di zâli
15	-	Pi(n)tru o dir(milie) di făină păpășoi
6	-	Pi(n)tru o ocă orezu
4	-	O dimirliei mălaiu măsnuțălu [?]
4	-	Un melu
39	-	Acestă s-au cheltuit la grija di doâzăci di zâli

Lei Par(ale) La Panaghiii

20	-	Pi patru dimirliei făină di grâu
5	-	Tij o dimirliei di grâu ci am nemâncat [?]

10	-	D(o)î dimirliei făină di păpușoi
5	-	Doî ocă orezu
1	-	Pi străchini
-	20	Piperu
1	-	Pi doî ocă sare
50	-	O merță di păpășoi la hrana unui mascur
6	-	Vin
3	20	Pi purtatul prescurilor la preot
12	-	Giumatati ocă ceră
14	-	Pi doî ocă unt di vaca
7	-	Un car di lemni
5	-	Am dat la Sfintili Masle înainte morți
-	30	Untdilemn
100	-	O chilă păpușoi cu arat în viață [?]
240	30	Acestă cheltuială s-a făcut la grija di 40 di zâli

515 21 Adică cincisuti cincisprezăci lei și doâzăci și una di parali s-au facut cheltuieli până acum la grija întâi și a triie și di doâzăci di zâli și di patruzăci, adică a Panaghi(i), și alti daturi ci sânt însămnați în acest izvod.

1860 oct(om)vr(ie) 26

40 - Au platit un sărindari la preot Ioan Bălăuți, di adivărat acistu izvod s-au adiverit și [?] di poporu.

L.S. Preut Ioan Bălăuți <m. p.>

Anul 1862 dechemvr(ie) 23

Cheltuiala ci au făcut la dizgropare maicii meli, Marii, cari mai gios s-arată, pe(n)tru cari:

Lei Par(ale)

6	-	Prohod(ul) dizgropări(i) am dat la preot
3	-	La gropniceri
3	-	Pi doî basmali
3	30	Pi orezu
10	-	Pi doî dimirliei grâu
12	-	Giumătati ocă ceră
10	-	Pi vinu
14	-	Pi o dimirliei făină p(ă)pușoi
1	10	Piper șatimu [?]
20	-	La praznicu ...?.. nici cu butuci ei.
20	-	Pi de ...?.... la toati treburile ci am făcut.

20. 20. apo xedi ¹⁴ tabity be upro ¹⁴ gura ad.
 10. - am ¹⁴ foz ¹⁴ dnt ¹⁴ baat ¹⁴ Ma ¹⁴ la ¹⁴ mal ¹⁴ zavr ¹⁴ ho ¹⁴ qoz
 7. - be ¹⁴ pzo ¹⁴ at ¹⁴ bu ¹⁴ ce ¹⁴ pa
 11. - ¹⁴ foz ¹⁴ pa ¹⁴ dnt ¹⁴ dnt ¹⁴ ma ¹⁴ la
 30. 5. ¹⁴ ar ¹⁴ pa ¹⁴ up ¹⁴ at ¹⁴ a ¹⁴ ad ¹⁴ la ¹⁴ pa ¹⁴ : ¹⁴ dnt ¹⁴ 16. ¹⁴ ma ¹⁴ la
 15. - ¹⁴ m ¹⁴ dnt ¹⁴ ar ¹⁴ foz ¹⁴ ma ¹⁴ la ¹⁴ dnt ¹⁴ ma ¹⁴ la
 14. - ¹⁴ dnt ¹⁴ ma ¹⁴ la ¹⁴ foz ¹⁴ ma ¹⁴ la ¹⁴ dnt ¹⁴ ma ¹⁴ la
 2. - ¹⁴ ka ¹⁴ ad ¹⁴ la
 13. 20. ¹⁴ an ¹⁴ at ¹⁴ pzo ¹⁴ end ¹⁴ a ¹⁴ dnt ¹⁴ up ¹⁴ at ¹⁴ ¹⁴ dnt
 7. - ¹⁴ dnt ¹⁴ ar ¹⁴ up ¹⁴ up ¹⁴ ar ¹⁴ up
 2. 16. ¹⁴ dnt ¹⁴ ar ¹⁴ up
 9. 20. ¹⁴ ar ¹⁴ at ¹⁴ pzo ¹⁴ ar ¹⁴ up ¹⁴ la
 1. 10. ¹⁴ ma ¹⁴ la
 7. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 - 30. ¹⁴ an ¹⁴ ar ¹⁴ up
 - 30. ¹⁴ ar ¹⁴ up ¹⁴ la ¹⁴ pa ¹⁴ up
 - 20. ¹⁴ dnt
 1. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 14. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 10. 20. ¹⁴ dnt ¹⁴ ma ¹⁴ la ¹⁴ up ¹⁴ dnt ¹⁴ ar ¹⁴ up ¹⁴ la ¹⁴ pa ¹⁴ up
 2. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 4. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 2. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 1771. 21. ¹⁴ ar ¹⁴ up ¹⁴ la ¹⁴ pa ¹⁴ up ¹⁴ la ¹⁴ pa ¹⁴ up
 6. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 4. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 4. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 15. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 29. ¹⁴ ar ¹⁴ up
 4. ¹⁴ ar ¹⁴ up

Fig. 3. Izvod de cheltuieli la înmormântarea Mariei Bălăuță din Zăpodeni

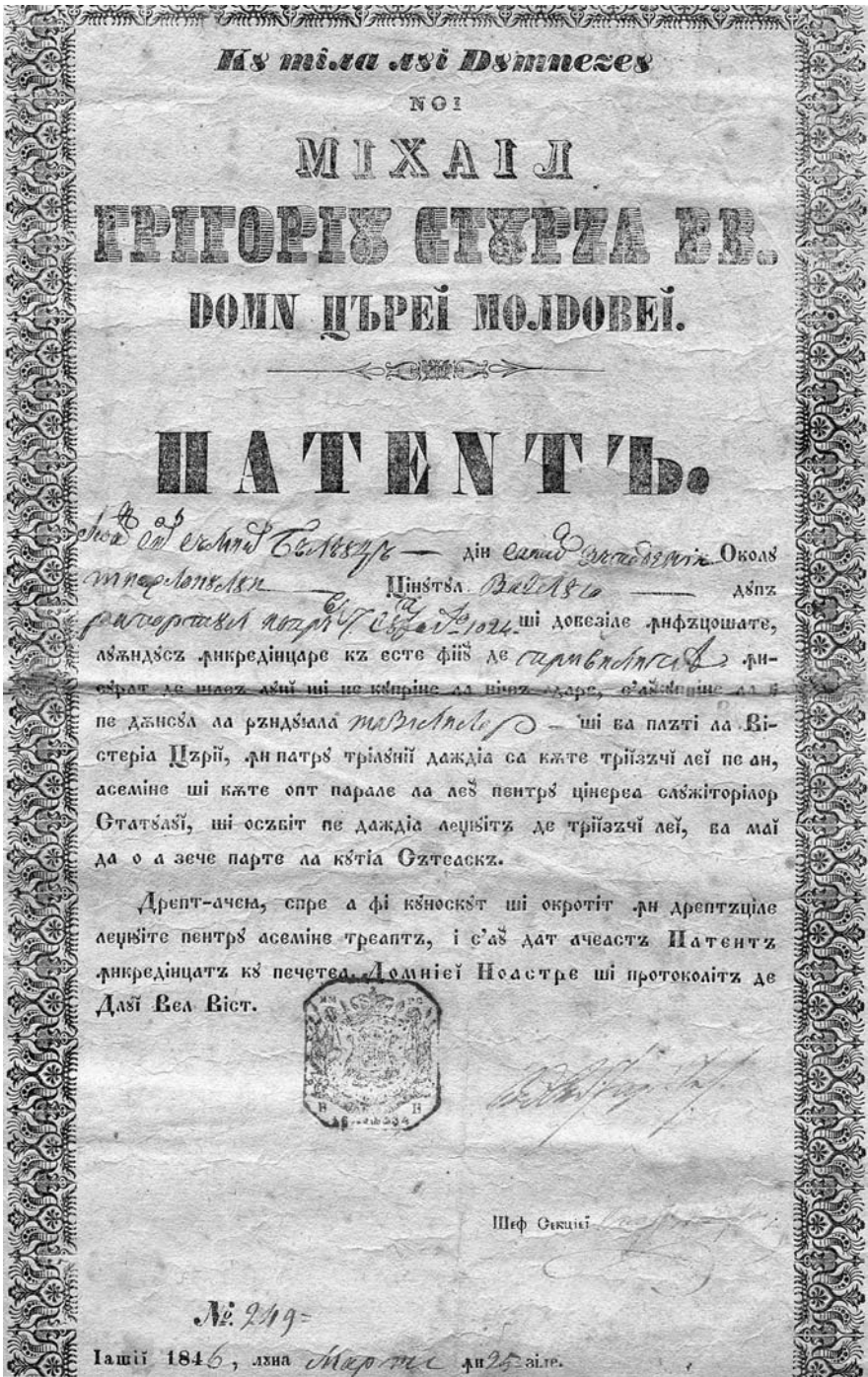

Fig. 4. Patenta de mazil a lui Ioan sin Sămion Bălăuță din Zăpodeni